

Отримано: 13 березня 2018 р.

Прорецензовано: 15 березня 2018 р.

Прийнято до друку: 19 березня 2018 р.

e-mail: ovkolgan@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/1-193-195

Колган О. В., Данилейченко І. С. Терміни військової справи як елементи художніх засобів історичного роману у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1(69), ч. 1, березень. С. 193–195.

УДК: 811.161.2'373.45:622

**Колган Олена Володимирівна,
Данилейченко Інна Сергіївна,**
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ

ТЕРМІНИ ВІЙСЬКОВОЇ СПРАВИ ЯК ЕЛЕМЕНТИ ХУДОЖНІХ ЗАСОБІВ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ У ВІРШАХ ЛІНИ КОСТЕНКО «МАРУСЯ ЧУРАЙ»

Ідеться про функціонування термінів у творі видатної української письменниці сучасності Ліни Костенко «Маруся Чурай». Розвідку присвячено виявленню специфіки вживання спеціальної лексики, зокрема військової термінології, у невластивому для таких одиниць художньому стилі. З'ясовано особливості функціонування термінів військової справи у мові сучасної української літератури на основі твору Л. Костенко «Маруся Чурай».

Ключові слова: термін, військова термінологія, терміни військової справи, стилістична фігура, художній троп, метафора, метонімія, перифраз, метафоризований епітет, антитеза, протиставлення, порівняння, гіпербола.

**Колган Елена Владимировна,
Данилейченко Инна Сергеевна,**
ДВНЗ «Донбасский государственный педагогический университет», г. Славянск

ТЕРМИНЫ ВОЕННОГО ДЕЛА КАК ЭЛЕМЕНТЫ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ СРЕДСТВ ИСТОРИЧЕСКОГО РОМАНА В СТИХАХ ЛИНЫ КОСТЕНКО «МАРУСЯ ЧУРАЙ»

Говорится о функционировании терминов в произведении выдающейся украинской писательницы современности Лины Костенко «Маруся Чурай».

Исследование посвящено выявлению специфики употребления специальной лексики, в частности военной терминологии, в несвойственном для таких единиц художественном стиле. Выявлены особенности функционирования терминов военного дела в языке современной украинской литературы на основе произведения Л. Костенко «Маруся Чурай».

Ключевые слова: термин, военная терминология, термины военного дела, стилистическая фигура, художественный троп, метафора, метонимия, перифраз, метафоризованный эпитет, антитеза, противопоставление, сравнение, гипербола.

**Elena Kolgan,
Inna Danileichenko,**
Donbas State Pedagogical University, Slovyansk

TERMS OF MILITARY AFFAIRS AS ELEMENTS OF ARTISTIC MEANS OF THE HISTORIC NOVEL IN VERSE BY LINAKOSTENKO“MARUSIACHURAY”

The paper presents the material of functioning the terms in the work by the outstanding modern Ukrainian writer L. Kostenko “MarusiaChuray”.

Functional terminology is one of the most relevant direction. A special interest of scientists is the language of modern Ukrainian fiction, both poetry and prose. A separate place in studying the texts of the belles-lettres style is the terminological aspect. Ukrainian linguistics of the 21st century is marked by a huge number of scientific works, in which various aspects of terminology are analyzed, including the peculiarities of using the terms of separate fields of knowledge in different styles unusual for such units.

The study is devoted to the identification of the specifics of using special vocabulary, in particular military terminology, in the belles-lettres style uncharacteristic for such units. The peculiarities of functioning the military terms in the language of modern Ukrainian literature are elucidated on the basis of the work by L. Kostenko “MarusiaChuray”. The results of the analysis makes it possible to determine the most frequently used stylistic figures and tropes, in which the author introduces the terms of military affairs in the named historical novel in verse. It is also revealed that some expressive means (in which there is special vocabulary of military affairs) are not represented at all in the text of the work under study.

The material of the article is of great practical importance, it can be used in the process of educational activity of higher educational institutions while studying such subjects as: “Introduction to Literary Studies”, “Stylistics”, “Linguistic Text Analysis”, “Fundamentals of Terminology” and others.

Key words: term, military terminology, military terms, stylistic device, expressive means, metaphor, metonymy, periphrasis, metaphoric epithet, antithesis, contrasts, comparison, hyperbole.

Постановка проблеми. Українське термінознавство у XXI ст. набуває все потужнішого розвитку. Спеціальні слова викликають зацікавлення вчених як щодо їх семантики, структури, так і функціонування тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Термінологія української літературної мови на сучасному етапі свого розвитку має велику кількість досліджень, присвячених вивченню тієї чи тієї термінології, це, наприклад, праці Л.В. Півнювської (лексика туризму) [8], Л. А. Халіновської (українська авіаційна термінологія) [10], Г. М. Циганок (українська фонетична термінологія) [11] та ін.

Попри те, що функціональний аспект є одним із найперспективніших, на сьогодні він є мало вивченим. Зокрема, питанню вживання термінів у творах художньої літератури присвячено лише невелику кількість наукових розвідок, зокрема: Г. І. Крохмальної [3], В. П. Олексенка [6], І. Р. Процик [9], Н. А. Цимбал [12] та ін.

Н.О. Яценко зауважила, що «Функціональне термінознавство – напрям у термінознавстві, який вивчає функціонування термінів у текстах різних стилів та жанрової належності, їх комунікативне спрямування, стилістичну диференціацію та особливості перекладу» [15, с. 40].

В українській лінгвістиці проблемам військової термінології присвячено праці А.А. Бурячка [1], Т.В. Михайлової [5], Г.С. Онуфренка [7], Я.П. Яремко [13] та ін. Питанням функціонування термінів військової справи займалися З.О. Дубинець [2], І.О. Литовченко [4], Н.О. Яценко [14] та ін.

Актуальність статті визначено підвищеним зацікавленням лінгвістів питаннями, пов'язаними з особливостями функціонування термінів у різних стилях сучасної української літературної мови, а також інтересом до творів такого жанру. Вивчення мови історичного роману у віршах Л. Костенко «Марусі Чурай» уможливить якнайкраще розуміння впливу науки й техніки тощо на мову художньої літератури.

Формування цілей статті (Постановка завдання). Метою статті є лінгвістичний аналіз лексики твору Л. Костенко «Маруса Чурай» щодо специфіки функціонування військових термінів. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- схарактеризувати художні засоби названого тексту в плані їх складових;
- виявити основні стилістичні фігури та художні тропи, до складу яких входять терміни військової справи.

Відповідно до мети й завдань дослідження в роботі застосовано описовий та статистичний методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення особливостей уживання термінів у творах художньої літератури є цікавим не лише для розуміння специфіки цих лексичних одиниць на мовному рівні. Не менший інтерес викликає питання виявлення за їх допомогою рівня володіння письменником основами літературознавства, його потенціалу митця, майстерності введення художніх засобів до тканини художнього твору.

Завдяки лінгвістичному аналізу прозових і поетичних текстів щодо специфіки функціонування в них стилістичних фігур і художніх тропів, до складу яких письменниками введено лексеми певної термінологічної системи, розуміємо, що терміни вможливають надання тексту індивідуальності, конкретності, емоційного забарвлення тощо. Такі художні засоби, до складу яких уміщено спеціальну лексику, допомагають авторovi досягти мети, яку покладено в основу твору, повніше та яскравіше розкрити тему та ін.

В.П. Олексенко наголошував: «Мова художньої літератури являє собою особливе поле реального функціонування науково-технічної термінології, що є однією з характерних ознак і норм нового часу, а саме: намагання письменників і поетів надати оригінальності своїм творам та поетично передати зрушення у розвитку науки і техніки, а роль термінології в лексичних процесах, що визначають розвиток сучасної української прози, є дуже показовою» [6, с. 648].

І.О. Литовченко, досліджуючи вживання військової лексики у творах П. Загребельного, зокрема зазначила, що «Стилістичне вживання військової лексики у творах історичного романіста, яким є Павло Загребельний, дають змогу говорити про розширення та урізноманітнення системи образних засобів художнього стилю [4, с. 124].

Ліна Василівна Костенко – одна з найнепересічніших особистостей сучасності, поза сумнівом, письменниця неймовірного таланту, видатна поетеса нашого часу. Тому, предметом нашого зацікавлення став її найвідоміший твір «Маруса Чурай».

У аналізованому романі нами визначено 19 речень, у яких до складу художніх засобів – як стилістичних фігур, так і художніх тропів – уведено письменницею військові терміни (4 з них мають по 2 таких приклади). Зокрема, термінологічні одиниці військової справи виокремлено в складі

- **метафори (6 прикладів):**
 - В таких походах *куля обминула*, не подолала вражеська рука, щоб де? [К, с. 10];
 - Там *бий* гримить [К, с. 37];
 - Там *гине* наша воля [К, с. 37];
 - І в нього *кров козацька закипала і стугоніли в пам'яті шаблі* [К, с. 73];
 - Нові *громи схрестились на мечах* [К, с. 163];
- **сinekдoхи (6 прикладів):**
 - Полтавський *полк готовий у похід* [К, с. 37];
 - А що там буде, смерть чи перемога, – Полтавський *полк виходить на зорі* [К, с. 37];
 - А цілий *полк співає* [К, с. 79];
 - *Табір не спав*, готовий піднятиш щомиті [К, с. 98];
 - *Вороже військо ломиться у брами* [К, с. 167];
 - Наш *полк стоїть* у полковому місті [К, с. 169];
- **перифразу (5 прикладів):**
 - Там *зламано границі* [К, с. 23];
 - Воно, скажу вам, легше, як на мене, *діла у битвах шаблею рішають* [К, с. 27];
 - *Стояв на смерть* [К, с. 50];
 - *Шаблі там не ржавіють у коморах і кінську зброю миші не гризуть* [К, с. 121];
- **порівняння (3 приклади):**
 - А я ішла, не бачила дороги, і *сміх стримів у спині, наче ніж* [К, с. 60];
 - *Дівка не галера* [К, с. 80];
 - А тут ще та *комета велетенська, що наче в небі схречені мечі* [К, с. 132];
- **протиставлення (1 приклад):**
 - А що там буде, *смерть* чи *перемога*, – Полтавський полк виходить на зорі [К, с. 37];
- **метафоризованого епітету (1 приклад):**
 - Не так ті *кулі* козаку *страшні*, як це щоденне пекло метушні [К, с. 76];
- **антитези (1 приклад):**

- *Не так ті куді козаку страшні, як це щоденне пекло метушні* [К, с. 76].

Висновки. Отже, військова термінологічна лексика становить суттєву складову художніх засобів твору Л. Костенко «Маруся Чурай». Автор майстерно ввела їх елементи як стилістичних фігур, так і художніх тропів. Письменниця надає перевагу в названому творі таким художнім засобам (під час уведення до їх складу термінів військової справи), як: метафора, синекдоха, перифраз, порівняння, протиставлення, метафоризований епітет, антитеза. Інших художніх засобів, у складі яких функціонували б військові терміни, нами не виявлено. Уведення названих одиниць сучасної української літературної мови до тканини агалізованого твору зумовлено метою та темою твору, прагненням митця якомога яскравіше зобразити ті чи ті події роману.

Література:

1. Бурячок А.А. Джерела української військової термінології / Бурячок А.А. // Народна газета. – 1993. – Вип. V. – С. 6.
2. Дубинець З. О. Військова лексика в романі Р. Іванчука «Мальви» / З.О. Дубинець // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія. – 2015. – Вип. 73. – С. 169-172.
3. Крохмальна Г. Літературознавчі терміни вченого – складова терміносистеми його ідіостилю / Галина Крохмальна // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2010. – № 675. – С. 131-135.
4. Литовченко І. О. Лексико-семантичні та функціонально-стилістичні особливості лексики на позначення зброї в романі П. Загребельного «Роксолана» / І.О. Литовченко // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2010. – Вип. 4. – С. 117-124.
5. Михайлова Т. До вивчення системних зв'язків у військовій термінології / Михайлова Т. // Проблеми української науково-технічної термінології: Тези 4-ої Міжнар. наук. конференції. – Львів, 1996. – С. 136.
6. Олексенко В. П. Функції детермінологічної лексики у творах херсонських поетів / В. П. Олексенко // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2011. – Вип. 6. – С. 647-658.
7. Онуфрієнко Г. Україномовна військова термінологіка: сучасний стан і проблеми перекладу / Г. Онуфрієнко // Проблеми української науково-технічної термінології: Тези 4-ої Міжнар. наук. конференції. – Львів, 1996. – С. 136.
8. Півнюва Л. В. Адаптація в українській термінології іншомовних лексем на позначення засобів розміщення туристів / Л.В. Півнюва // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2(2). – С. 157-161.
9. Процик І.Р. Спеціальна лексика в соціолекті українських футбольних фанатів / І.Р. Процик // Термінологічний вісник : Зб. наук. пр. – К.: ІУМ НАНУ, 2013. – Вип 2(2). – С. 125-131.
10. Халіновська Л. А. Структура сучасних українських авіаційних термінів / Л.А. Халіновська // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – 2009. – Вип. 20. – С. 691-694.
11. Циганок Г. М. Проблеми систематизації сучасної української фонетичної термінології у галузі розрізнення вокалізму та консонантизму / Г.М. Циганок // Система і структура східнослов'янських мов. – 2015. – Вип. 8. – С. 57-62.
12. Цимбал Н.А. Мотиваційний аспект вивчення професійної лексики (на матеріалі прозових творів Івана Франка) / Н.А. Цимбал // Термінологічний вісник. – 2011. – Вип. 1. – С. 173-181.
13. Яремко Я.П. Формування української військової термінології: Автореф. дис.... канд. філол. наук. – Львів, 1997. – 16 с.
14. Яценко Н. Військова лексика в історичних кіноповістях Ліни Костенко / Н. Яценко // Дивослово, березень 2000, №3 (517). – С. 30-32.
15. Яценко Н.О. Функціонально-стилістичний напрям в українському термінознавстві кін. ХІХ – поч. ХХІ ст. / Яценко Н.О. // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія: Філологічні науки. – 2011. – № 2. – С. 40-41.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

- К – Костенко Л.В. Маруся Чурай: Іст. роман у віршах. – К.: Дніпро, 1982. – 136 с.